

Traditional and wild

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL
DEVELOPMENT FUND

Tento projekt je realizován v rámci programu CENTRAL EUROPE a je spolufinancován z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF)

Školící materiály pro cyklus vzdělávacích seminářů „Tradiční využívání planých rostlin“ 2. Bříza bělokorá (*Betula pendula*)

24. 2. 2012

REGIONÁLNÍ
AGRÁRNÍ KOMORA
Jihomoravského kraje

Mendelova
univerzita
v Brně

Traditional and wild

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL
DEVELOPMENT FUND

Tento projekt je realizován v rámci programu CENTRAL EUROPE a je spolufinancován z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF)

Autor školícího materiálu:
Blanka Kocourková
PP8:
Mendelova univerzita v Brně

24. 2. 2012

**REGIONÁLNÍ
AGRÁRNÍ KOMORA**
Jihomoravského kraje

Mendelova
univerzita
v Brně

NOMENKLATURA DRUHU

- **hlavní název:** bříza bělokorá (*Betula pendula* ROTH),
- **čeleď:** břízovité (*Betulaceae*),
- **rod:** do tohoto rodu patří asi 120 druhů listnatých stromů nebo keřů,

- **slovenský název:** breza previsnutá,
- **anglický název:** Silver birch,
- **německý název:** Hänge – Birke,
- **polský název:** Brzoza brodawkowata.

NOMENKLATURA DRUHU

- **botanická synonyma:** *Betula alba* L. – bříza bílá, *B. pendula* – bříza bělokorá, *B. carpatica* – bříza karpatská, *B. pubescens* – bříza pýřitá, *B. nana* – bříza zakrslá, *B. humilis* – bříza nízká, *B. obscura* – bříza tmavá, *B. verrucosa* – bříza bradavičnatá Ehrhart,
- **lidové názvy:** březina, břest, deruzda, betouška, panenka,
- **význam názvu:** staří Římané znali ji znali jako „bitumen“ = pryskyřice, živice, Galové z ní vařili smůlu. Je spojovaná s čistotou, světlem a novým počátkem, metly se používali v parních lázních.

BOTANICKÝ POPIS

- větvičky jsou tenké a bradavičnaté,
- borka je bílá s černými skvrnami, často hrubě rozpukaná,
- mladá kůra je hladká, žlutavě až načervenalé hnědé barvy,
- tenká kůra se vodorovně prstencovitě odlupuje,
- strom 25 m vysoký s oválnou korunou,
- mělký kořenový systém, délka života 60 let.

BOTANICKÝ POPIS

- **listy** střídavé, řapíkaté, kosočtverečné, trojúhelníkovité,
 - dvojité pilovité, na bázi klínovité, ke špičce zúžené,
 - mladé listy jsou chlupaté, starší už jsou holé,
 - mají světle zelenou barvu, na podzim jsou zlatožluté,
- **květy** v jehnědách,
 - samčí jehnědy, přisedlé, převislé, žlutohnědé,
 - samičí jehnědy stopkaté, zelené, zpočátku vzpřímené, po opylení převislé.

BOTANICKÝ POPIS

- doba květu začíná v březnu a končí v květnu,
- **plody** jsou křídlaté jednosemenné nažky,
- bříza začíná plodit v deseti až patnácti lety.

EKOLOGIE A CENOLOGIE

- nenáročná dřevina, obsazuje půdy narušené antropogenní činností, monokulturními porosty,
- v České republice se vyskytuje často v nadmořských výškách do 1000 m n. m.,
- snese všechny typy půd, také chudší a extrémně kyselé půdy,
- světlejší lesy a jejich okraje, paseky, rašeliniště, pastviny a skály,
- vyžaduje dostatek světla, ve stínu zanedlouho uhynie, jinak je velice odolná a nenáročná.

BIOLOGIE ROZMNOŽOVÁNÍ

- břízy se neobyčejně rychle rozmnožují na ladem ležících půdách nebo na pasekách,
- samčí jehnědy se záhy na podzim zbarvují do hněda, od tohoto okamžiku jsou semena zralá,
- jehnědy se rozlomí a uvolní nažky se dvěma postranními křídly, které jsou schopné letu,
- větrem roznášeny i do značných vzdáleností a následujícího jara vyklíčí,
- množíme na začátku jara výsevem semen nebo řízkováním.

VYUŽITÍ DRUHU

- **březový dehet** (*pix betulae*) se uplatňuje ve farmaceutickém průmyslu,
- k napouštění kůží a přípravě na nepromokavou obuv,
- z **mízy** se dělá sirup, víno a ocet,
- **borka** obsahuje vodovzdorný vosk botulin, který dává vůni a odolnost výrobkům z kůže,
- **olej z pupenů** a kůry přidává do léčivých mýdel
- světlé **dřevo** je oblíbeno v nábytkářství.

VYUŽITÍ DRUHU

- k léčebným účelům se využívají listy, kůra stromu, šťáva a silice z listů břízy,
- listy obsahují farmakologicky účinnou látku **BETULIN** s močopudným účinkem a schopností čistit krev,
- urychlení vylučování organických zplodin z moče a prevence tvorby močových kamenů,
- zmírňují příznaky dny a revmatických potíží,
- v léčebné kosmetice je doporučována při ztrátě vlasů, lupech a kůži překrvující prostředek .

VYUŽITÍ DRUHU

- stimuluje jaterní funkce, zlepšuje osteoporózu, ovlivňuje činnost slinivky a jater. Bere se jako přípravný prostředek k vnitřnímu užívání.
- tinktura z pupenů se doporučuje při nachlazení, osteoporóze, otocích.

VYUŽITÍ DRUHU

ALERGIE

- bříza je také významným pylovým alergenem,
- alergen nejvýraznější mezi dřevinami,
- způsobuje potíže alergikům na počátku jara,
- pyl je roznášen větrem do značné vzdálenosti

ZVLÁŠTNOSTI SBĚRU A ZPRACOVÁNÍ

- sbírá se kůra, listy, pupeny a **stáčí se míza !!!**,
- **pupeny:** (*Gemmae betulae*) sbíráme na jaře ze starších stromů před rozpuštěm (duben–květen),
- **listy:** (*Folium betulae*) sbíráme brzy na jaře (duben, květen a červen), jsou odolné vůči zapaření,
 - suší se ve stínu, teplota při umělém sušení by neměla přesáhnout 40 °C
 - v **listech jsou obsaženy flavonoidy, silice, třísloviny, pryskyřice, vitamín C a fytoncidně působící látky.**

ZVLÁŠTNOSTI SBĚRU A ZPRACOVÁNÍ

- **kůra:** sbíráme brzy na jaře, sušíme na slunci, nebo v sušárně při teplotě do 45 °C,
- **míza:** (bezová voda) do kmene se navrtá dírka, do níž se vsune hadička, z které pak odkapává do nádoby čirá, nasládlá tekutina,

TRVALE UDRŽITELNÝ SBĚR

- pupeny sbíráme odřezáváním spolu s větvičkami výhradně ze stromů poražených při zimním průklestu,
- nikdy netrháme listy koncových větví,
- vždy dbáme o to, aby na stromě zůstal dostatek listů.

RECEPTURY

- **macerát, nálev** a **odvar** z březových listů (před použitím se musí listy rozřezat nebo rozdrobit, aby se účinné látky lépe vyluhovaly),
- list se podává ve formě **čaje** nebo **koupele** (1 polévková lžíce drogy se přelije 2 dl vařící vody a 10 minut se luhuje),
- **olej** se lisuje mladých pupat,
- mladé březové listy můžeme přimíchat do **salátů** z čerstvé zeleniny.

RECEPTURY

- z březové kůry a dřeva se destilací vyrábí **dehet**,
- z mízy se dřívě se fermentovalo perlivé **víno**, přidáním medu nebo cukru se urychlil proces kvašení a víno získalo výraznější chuť,
- svařením březové šťávy získáme **sirup**, z 1 litru šťávy získáme 5-30 g sirupu s barvou medu a chutí karamelu,
- po dokvašení víno necháme otevřené stát, octové kvašení se ohlásí pachem **octa**.

Receptury

•Koupel:

5 lžic řezaných sušených listů povaříme krátce v 1 l vody, necháme ustát a přecedíme. Na jednu lázeň, která má posilující účinky, potřebujeme **4 litry odvaru.**

Březové víno:

•1 l březové mízy svaříme s 200 g cukru, procedíme a necháme kvasit se 2 dcl vína, citrónem nakrájeným na kolečka a 1 lžičkou kvasnic. Vykvašené víno uzavřeme, po 4 týdnech stočíme do čisté láhve, přidáme kousek skořicové kůry a zapečetíme. K užívání je hotové po 12 týdnech

PODOBNÉ NEBO PŘÍBUZNÉ DRUHY

Bříza pýřitá - *Betula pubescens* (*Betula alba*)

- liší se od břízy bělokoré hlavně matně bílou až našedivělou borkou a pýřitými listy,
- vyskytuje se ve vlhčích lesích, slatiništích a rašeliništích, preferuje půdy podmáčené.

Bříza trpasličí - *Betula nana*

- 20 – 120 cm vysoký keř, větve uzlovité, často poléhavé, letorosty plstnaté, borka hnědá, málo loupavá, listy drobné, okrouhlé, vroubkované,
- chráněna zákonem v kategorii silně ohrožený druh, v Červeném seznamu vedena jako silně ohrožený taxon (C2).

LITERÁRNÍ ZDROJE

- **Grünvald, J., Jänicke, Ch.:** *Zelená lékárna*. Praha. Svojtka & Co., 2008, s. 214 – 215 ISBN 978-80-7352-600-9
- **Hejný, S., Slavík, B.:** *Květena České republiky*. Díl 2. Praha: Academie, 1990. 544 s.
- **Kolektiv:** *Léčivé rostliny – Ottův průvodce přírodou*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010. 486 s. ISBN-978-80-7360-588-9.
- **Kresánek, J. ml., Kresánek, J. st.:** *Atlas léčivých rostlín a lesných plodov*. Martin. Osveta, 2008. s. 76-77 ISBN-978-80-8063-292-2
- www.lecivapriroda.cz